

Els 114 molins del Ripollès

Gonçal CUTRINA i SORINAS

El ripollès. Molins fariners

Diputació de Girona. Consell Comarcal del Ripollès.

Impremta Maideu. Ripoll.

Febrer de 1993. 260 pp.

Gonçal Cutrina i Sorinas, autor ja conegut per diversos llibres sobre Ripoll i comarca, arxiver vocacional, articulista prolífic, estudiós del passat i del present, observador sagaç i excursionista empedreït, ha canalitzat totes aquestes qualitats aquesta vegada a la recerca dels vestigis que queden dels antics molins de la comarca. L'autor ha donat un merescut protagonisme al molí, un artefacte pensat per l'home, des de l'antiguitat, per tal d'aprofitar diverses energies, sobretot la de l'aigua, per moldre determinats elements, especialment les granes dels cereals.

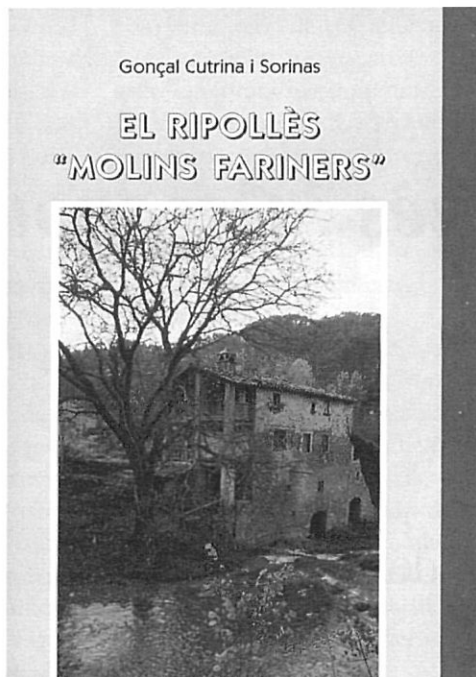
El llibre està en la línia de diverses obres aparegudes recentment d'autors inquiets que s'interessen per estudiar els variats enginyers mecànics que han anat evolucionant paral·lelament a la vida humana, amb la particularitat que aquesta –la vida de l'home– hi està profundament lligada. En el cas que ens ocupa, difícilment es pot considerar el molí separat del treball de l'home, de l'habitatge, d'una construcció característica que revela tot un raonament previ, etc.

Gonçal Cutrina estudia els molins que queden a les valls del Ter i del Freser (i, per extensió, dels que pertanyen ja als vessants del Llobregat alt i als del Fluvià) i il·lustra el lector en detallar-li cadascun dels elements que els completen –la resclosa, la bassa– o que els integren –el rodet, la tremuja, el canalot, el riscle, l'aixecador, l'engegador, les moles, el trull, la cabra i un llarg etcètera. Per si aquestes peces o parts integrants poguessin ser de difícil entendre, l'autor hi inclou fotografies i dibuixos de collita pròpia ben aclaridors.

El ric vocabulari que resulta a partir de l'inventari de noms dels elements esmentats i d'altres estris del molí, com els torns i les mesures, de les feines del moliner, de la tipologia dels molins i fins i tot de les expressions que han sorgit de l'activitat molinera, constitueix una recopilació important amb vista al món lingüístic, ja que, en anar-se perdent aquestes feines i en anar desapareixent les velles construccions, es perd també irremissiblement l'ús dels noms i de les expressions característiques, algunes de les quals, per cert, han ultrapassat l'àmbit propi del molí per aplicar-se a situacions freqüents de la vida quotidiana. Qui no ha sentit a dir o no ha emprat alguna vegada frases fetes com, per exemple, «arribar i moldre», «portar l'aigua al seu molí», «combregar amb rodes de molí» i altres?

L'arrelament de l'activitat molinera es revela, també, en manifestacions com la dansa. A Gombrèn i a les Lloses es ballava fa temps un «ball del moliner», i a Ogassa o a Sant Pau de Segúries i a altres llocs de la zona muntanyenca encara té vigència el «ball de la manera», nom segurament derivat del francès «meunière» (molinera). Són exponents també evocadors.

Gonçal Cutrina analitza la vida del moliner, les seves obligacions i feines –el rentat del blat, entre aquestes–, les característiques del seu habitatge, generalment contigu al lloc de treball o que en forma part, i, després de donar una repassada a les modalitats diverses del molí (draper, de moldre la sal, paperer, d'escorça, polvorer, de guix, de ciment, sense oblidar les molines o serradores hidràuliques del Pirineu), valora l'última etapa en què els molins fariners van acomplir una tasca important –àdhuc

mig d'amagat, quan el Servicio Nacional del Trigo imposava els criteris— per a la subsistència de la gent, concretament en el període de la postguerra (1941-1960).

Per situar millor el lector, Gonçal Cutrina dóna unes pinzellades precises que defineixen el món rural del Ripollès, amb referències als conreus i a la cria del bestiar i a l'ambient propi de la contrada, dins del qual es fa més entenedora la funció social dels molins fariners ja des de la remota edat mitjana.

L'autor fa, també, un inventari exhaustiu, redactat sobre el terreny, d'aquests molins del Ripollès —114 en total— que agrupa en tres blocs: els molins de la vall de Camprodon, que abracen l'espai de Camprodon —Beget inclòs—, Llanars, Molló, Setcases i Vilallonga; els de la vall de Ribes, que engloben els de Ribes de Freser, Campelles, Pardines, Planols, Queralps i Toses; i, finalment, els que Cutrina anomena «molins del Ripollès sud», amb els de Ripoll ciutat, Campdevànol, Gombrèn, les Lloses, Ogassa, Sant Joan de les Abadesses, Sant Pau de Segúries i Vallfogona.

Per si això fos poc, el llibre inclou un mapa desplegable on és possible situar matemàticament totes les referències i es completa, també, com ja hem apuntat, amb alguns dibuixos i amb 157 fotografies molt interessants. Un vocabulari al final ajuda a aclarir conceptes i relaciona uns 35 mots propis de l'activitat, i també els noms de les mesures agràries i de les monedes d'ús corrent en el món i en l'època principal de l'activitat dels moliners.

Una bibliografia bàsica per a qui vulgui aprofundir en el tema clou aquest estudi que, com se sol dir sovint, és dels que, si no s'hagués fet, s'hauria de fer. *El Ripollès. Molins fariners* és un llibre de lectura amena, una excel·lent aportació que fa reviure un ambient perillat, una excel·lent aportació que arriba a temps doblement: d'un cantó, perquè la puguem gaudir els qui, de més a prop o de més lluny, hem viscut encara aquestes activitats i ara en sentim l'evident nostàlgia, de l'altre, perquè la gent de les noves generacions pot aprendre i entendre uns sistemes de vida situats al voltant d'uns enginyers mecànics que revelen la capacitat de treball i d'inventiva de l'home en uns temps en què, a diferència de les sofisticacions d'ara, no existia cap tecla d'ordinador per prémer.

Llibres com el de Gonçal Cutrina són necessaris per a la formació completa i equilibrada de tota persona que vulgui conèixer la realitat del passat immediat i, a través d'ella, sentir millor les pròpies arrels.

Joan Domènech i Moner

Documents sobre els jueus gironins

Gemma ESCRIBÀ i BONASTRE,
Maria Pilar FRAGO i PÉREZ,
Documents dels jueus de Girona, 1124-1595,
Girona, Ajuntament 1992
(Col·lecció Història de Girona, 12) 381 pp.

És recent la creació d'un premi-beca Mossé ben Nahman / Bonastruc ça Porta, convocat per l'Ajuntament de Girona, l'Estudi General de Girona i la Direcció General de Relaciones Culturales del Ministerio de Asuntos Exteriores. El volum present publica el treball premiat amb la beca per un jurat compost pels senyors Joaquim Nadal, Ramon Alberch, Asunción Blasco, José Luis Lacave, David Romano, Jaume Portella i Joan Boadas.

El títol del llibre no respon al seu contingut. No es tracta de documents dels «jueus de Girona», sinó de documents gironins (dels arxius Diocesà i Municipal) sobre jueus de diversos llocs i poblacions. Altres arxius de la ciutat podran ser explorats per completar la informació publicada.

La quantitat de treball fet es concreta en 1216 registres, dels quals 6 pertanyen al s. XII, 28 al s. XIII, 737 al s. XIV (253 fins al 1350 inclusivament i 484 de la segona meitat de segle), 411 al s. XV i 13 al XVI. Són acom-

panyats dels corresponents índexs de noms de persona i de lloc.

En la introducció ens assabentem que l'Hospici de Girona, que tan encertadament organitzà el bisbe Lorenzana el 1777 —i la ciutat li ho ha reconegut en dedicar-li un carrer i la Casa de Cultura—, «fou fundat pel bisbe Colomer el 1767». El canonge Colomer fou el mecenes d'una de les institucions que Lorenzana fusionà a l'Hospici, com hi refongué la Pia Almoïna del Pla de la Seu, d'on procedeixen molts documents sobre jueus.

Un notable nombre de noms de lloc i de persona han estat indègudament transformats. El cognom de Berenguer de Banyoles es converteix en «Balnèol»; Ramon de Begur passa a dir-se «Beguer»; hom interpreta com a «Bonfidel» el cognom de Vidal Bonafé; Gispert Fulcarà, vicari general, passa a dir-se «Jaspert Folrà»; Galceran de Montcorb, igualment vicari general, és batejat «de Montagut».

Semblants canvis es constaten entre els noms de lloc. L'horta l'Algivira, propera a Girona, passa a ser el poble d'«Aiguaviva»; Garrigoles, avui municipi, és interpretat «Currígol»; a Madremanya, Pere Bassa, clergue d'aquest poble, es transmuta en «Pere Massa de Maregran», i se li assigna el veïnatge de Monells. El Mercadal de Girona rep el nom nou de «Mercadell», tot i que hom sap que s'hi troba l'església de Santa Susanna del Mercadal, actualment parròquia. Taravaus, del municipi de Navata, es transforma en «Tavarons».

En el llibre es troba algunes vegades l'expressió «El bisbe comunica a N. que requereixi», una manera de dir poc fluida. El concepte jurídic precís, quan una autoritat, com és el bisbe, fa arribar una informació a un súbdit, és que «notifica»; en dret la notificació duta a terme crea un nou estat de coses. De manera semblant seria útil de servir-se del terme propi per al·ludir a les visites pastorals, i no referir-les com si fossin simples inspeccions. Els documents que refereixen

